

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA DUNYOQARASH VA XATTI-HARAKATLARINING O'YIN FAOLİYATI ORQALI RIVOJLANISHI

X.G'aniyeva JDPI o'qituvchisi

M.Ma'rufjonova JDPI talabasi

Anatatsiya

Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yinning yetakchi turlari. Rolli o'yinlarning bolalarda xatti-harakatlarining o'yin orqali aks ettirilishi va jamoaviy o'yinlar yoritilgan. Bunda o'yinlarning maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida muhimligi o'z isbotini topgan.

Kalit so'zlar: predmet, o'yin, obraz, rolli o'yinlar.

Abstract

The article discusses the leading types of play in preschool children. Rollection of role-playing games in children through play and team play. This has proven its importance in the lives of preschool children.

Key words: subject, game, image, role play.

O'yin bolalar hayotida shunday ko'p qirrali faoliyatki, unda kattalarga mansub bo'lgan mehnat ham, turli narsalar haqida tafakkur qilish, xom – xayol surish, dam olish va xushchaqchalik jarayonlarining barchasi o'yin faoliyatida aniq bo'ladi. Shuni ham ta'kidlab o'tish kerakki, o'yin faqat atrof muhitdagi narsani shikastlanishiga emas, balki qudratli tarbiya vositasi hamdir. Ijodiy va syujetli o'yinlarda bolalarning barcha psixik jarayonlari bilan bog'liq bo'lib,

individual xususiyatlar ham shakllanadi. Demak, bog'chadagi ta'lim – tarbiyaning muvaffaqiyati ko'p ishlarini bolalarning o'yin faoliyatini olib borish uchun tashkil qila bilishga bog'liqdir. Shunday , bolalar xayoli o'ziga xos narsa emas , ishlab chiqarish , bolalar xayolining o'ziga xos kelib chiqishi , rivojlanadigan psixologik jarayondir . Shuni ham ta'lab qilishi joizki , fan – texnikasi mislsiz rivojlanayotgan hozirgi davrda hayratda chiqadigan narsalar bolalarga go'yo , bir mo'jizadek ko'rinadi . Ular ham o'zlarining turli o'yinlari jarayonida o'xshatma qilib (ya'ni , analogik tarzda), har xil xayoliy narsalarni o'ylab topadi (uchar ot , odam mashina , gapiradigan daraxt kabilar) . Bundan tashqari, bolalarning turli xayoliy narsalarni o'ylab chiqarishlarini yana shuni anglatadi ki , ular o'zlarining har xil o'yin ishlarida faqat narsalarni emas , balki ayni chog'da energiyani ham aks ettiradi .

Maktabgacha bolalarning faoliyati o'yin. Bu bolalarning o'yinlarini uchga bo'lish mumkin: 1)predmetli o'yinlar(15-20 minut o'ynaladi); 2)syujetli-rolli o'yinlar (30-60 minut o'ynaladi); 3) qoidali o'yinlar (Isoatdan -2kungaacha davom etishi mumkin). Bog'cha yoshidagi bolalarning o'yin faoliyati masalalari asrlar davomida juda ko'p olimlarning diqqatini o'ziga jalb qilib boradi. Bog'cha yoshidagi bolalar o'zlarining o'yin faoliyatlarida ildam qadamlar bilan olg'a qarab sermazmun hayotimizning hamma tomonlarini aks ettirishga intiladilar.

Bolalarning o'yin faoliyatlarida turli hayoliy va afsonaviy obrazlarni yaratishlari odamning (shu jumladan, bolalarning ham) tashqi muhitdagi narsa va hodisalarni aks ettirish passiv arayoni emas, balki faol, ijodiy yaratuvchanlik jarayoni ekanligidan dalolat beradi. Bolalar o'yin faoliyatining yana bir xususiyati bu o'yin jarayonida bolaning qiladigan xatti-harakatlari va bajaradigan rollarining ko'pincha umumiylik harakteriga ega bo'lishidir. Buni shunday tushunish kerakki, bola o'zining turli-tuman o'yinlarida faqat o'ziga tanish bo'lgan yolg'iz bir militsionerning, tarbiyachining, balki shofyorning,

uchuvchining shofyorlarning, vrachlarning, tarbiyachilarning hamda uchuvchilarning xatti-harakatlarini aks ettiradi.

Rolli o'yin – bog'cha yoshidagi bolalarning yetakchi faoliyatidir. Rolli o'yin

mazkur yosh davridagi bolalarning eng muhim faoliyati bo'lib, ular bunday o'yinda go'yo katta yoshdagi odamlarning barcha vazifalari va ishlarini amalda bevosita bajariladilar. Shu boisdan o'yin faoliyat uchun maxsus yaratiladigan sharoitlarda ijtimoiy muhit voqealari, oilaviy turmush hodisalari, shaharlararo munosabatlarni umunlashtirgan holda aks ettirishga harakat qiladilar. Bolalar kattalarning turmush tarzi, his-tuyg'u, o'zaro muomala va muloqotlarining xususiyatlarini, o'ziga va o'zgalarga, atrof-muhitga munosabatlarini yaqqol voqelik tarzida ijro etish uchun turli o'yinchoqlardan, shuningdek, ularning vazifasini o'tovchi narsalardan ham foydalaniladi. Ammo shuni ham alohida ta'kidlash joizki, ijtimoiy va maishiy voqelikning barcha jabhalarini qamrab oladigan rolli o'yin ularda birdaniga emas, balki turmush tajribasining ortishi, tasavvur obrazlarining kengayishi natijasida vujudga keladi, mohiyati va mazmuni jihatidan oddiydan murakkabga qarab takomillashib boradi.

Ma'lum rollarga bo'lingan jamoa o'yini, bolalardan qat'iy qoidalarga bo'ysunishini va ayrim vazifalarni talab doirasida bajarishni taqozo etadi.

Shuning uchun bolalarning bunday jamoa o'yinlari psixologik jihatdan katta ahamiyatga ega. Chunki jamoa o'yinlari bolalarni jamiyatda o'zini tuta olishini o'rgatadi, bunday o'yinlar bolalarda irodaviylik, xushmuomalalik, o'yin qoidalariga, tartib- intizomga bo'ysungan va shu kabi boshqa ijobiy xislatlarni tarbiyalaydi va rivojlantiradi. Eng asosiysi bu o'yinlarda kattalarning predmetli dunyoga nisbatan xulq-atvori takrorlanmaydi, odamlar orasidagi munosabatlarga, xususan rollariga imitatsiya (taqlid) qilinadi. Bolalar ushbu munosabatlar asosida quriladigan rollarni va qoidalarni ajratadilar, o'yinda unga amal qilinishini qattiq nazorat qiladilar va o'zlari ham ularga rioya qilishga harakat qiladilar.

Xulosa qilib aytganda, o'yin maktabgacha yoshdagi bolalarning kelajak hamda ijtimoiy hayotida o'zini o'rnini tuta bilishi uchun ham katta rol o'ynaydi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yosh bolalar uchun o'rgatilayotgan bilim va malakalar o'yin orqali amalga oshirilmoqda. Rolli va jamoa o'yinlari bolalarni yanada dadil, erkin va o'z fikrini boshqa tengqurlariga aytishga o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda yordam beradi. Boshlang'ich ta'limda ham qiynalmay fanlarni o'zlashtirishi uchun jamoaviy va rolli- syujetli o'yinlarning ahamiyati kattadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.Davlatshen. M.G va boshqalar “Yosh davrlar va pedagogik psixologiya” T.:TDPU 2004
2. Dusmuxamedova SH.A., Nishanova Z.T., Jalilova S.X., Karimova SH.T., Alimbaeva SH.T. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya.- T.: Fan va texnologiya markazining bosmoxonasi.-2013.
3. Nishanova Z.T., Alimova G.K. “Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi”. T.: 2005 yil